

עורי צפון

להנחלת מסורת יהדות תימן באשקלון

קוראים יקרים:

תודה רבה לכל האנשים שראו זכות לעצמם לתרום להפצת העלון. הקב"ה יברך את כל התורמים בכל מילי דמיטב. נשמח לתורמים נוספים על מנת להגדיל את תפוצת העלון.

איש על דגלו

"דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב"

בתחילת פרשת נצבים נאמר: "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלוהיכם..." ודרשו רבותינו זכרונם לברכה שנרמז כאן עניין הדין בראש השנה כמאמר המשנה (ראש השנה מז.) "באחד בתשרי כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון".

הדין בראש השנה על עולם הזה או עולם הבא?

בגמרא ראש השנה מז: נאמר: "אמר ר' כרוספדיא אמר ר' יוחנן שלושה ספרים נפתחין בראש השנה, אחד של צדיקים גמורים, ואחד של רשעים גמורים ואחד של בינוניים. צדיקים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים, רשעים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה, בינוניים תלויים ועומדים מראש השנה ועד יום הכיפורים, וזו נכתבין לחיים, לא זכו, למיתה". מדברי ר' יוחנן מובן שהצדיקים והרשעים, נחתם דינם כבר בראש השנה, ורק הבינוניים תלויים ועומדים עד יום הכיפורים. הראשונים נחלקו בפירוש דברי ר' יוחנן. הרמב"ן בתחילת שער הגמול מסביר שר' יוחנן מתייחס לדין שנגזר על האדם בעולם הזה. אי אפשר להסביר את המושג "צדיקים" או "רשעים" כפשוטו כי אנו רואים שיש צדיקים שמחיים מוקדם, ורשעים שמאריכים ימים. לכן הוא מפרש ש"צדיקים" ו"רשעים", נקראו כאן לפי הדין. אם יצאו זכאים בדין ונקראו צדיקים (למרות שלפי מעשיהם הם אולי רשעים), ואם יצאו חייבים בדין ונקראו רשעים (גם אם לפי מעשיהם הם צדיקים). לדוגמא: אם נגזר על אדם רשע, שיקבל בעולם הזה שכר על מעשה טוב שעשה, הרי הוא יצא צדיק בדיון הזה. כמו כן, אם נגזר על צדיק עונש על חטא שעשה, הרי הוא יצא רשע בדיון הזה. כך מסביר הרמב"ן שכל ראש השנה אדם נידון על חייו בעולם הזה ולפעמים הוא יוצא צדיק בדיון ונגזר עליו לאלתר חיים טובים, ולפעמים הוא יוצא רשע בדיון ונגזר עליו לאלתר מיתה (לא דווקא מיתה, אלא כל

הענשים והיסורים נקראים מיתה). הכל תלוי לפי שיקול דעתו של הקב"ה במעשיו ודרכיו של כל אדם ואדם. זהו הדין שנכתב ונחתם בראש השנה. לעומת זאת לאחר שהאדם נפטר הוא נידון בשמים על חייו בעולם הבא. כך מפרש הרמב"ן וכך גם דעתו של רבינו ניסים. לעומת זאת התוספות (שם דיבור המתחיל ונחתמין) פירשו שר' יוחנן מדבר על דינו של האדם לחיי העולם הבא, ומה שנוכר כאן צדיקים ורשעים, זה כפשוטו, לפי רוב זכויות או עוונות. כוונת ר' יוחנן היא שצדיקים נחתמים לאלתר לחיים בעולם הבא, ורשעים נחתמים לאלתר למיתה בעולם הבא. לעומת זאת בעולם הזה יתכן ודווקא הצדיק יקבל עונש או מיתה כדי לכפר לו על מעשיו.

דברי הגאון מוילנא שחתימת הדין היא ביום כיפור (לשיטת התוספות)

לפי ר' יוחנן צדיקים נחתמים לחיים כבר בראש השנה. הגאון מוילנא מסביר שהעיקר כשיטת התוספות שר' יוחנן מדבר על עולם הבא, כי לגבי העולם הזה הדין לא נחתם בראש השנה אלא ביום הכיפורים. המקור לכך נמצא בראש השנה דף מז: תנא דבי ישמעאל: "אדם נידון בראש השנה וגזר דין שלו נחתם ביום הכיפורים". דברי ר' ישמעאל מסבירים את התפיסה הידועה שיש "כתיבה" ו"חתימה". בראש השנה נכתב הדין, וביום הכיפורים הוא נחתם. צדיקים, בינוניים ורשעים, אצל כולם הדין נחתם ביום הכיפורים. על פי זה מובנים דברי הרמ"א בסימן תקפ"ב שנוהגים שכל אחד מברך את חברו "לשה טובה תיכתב" כי החתימה היא רק ביום הכיפורים או לא שייך לברך "ותיחתם". לעומת זאת דעת המגן אברהם לברך: "תיכתב ותיחתם".

מנהג יהדות תימן

ידוע, שבראש השנה ובעשרת ימי תשובה אנו מברכים אחד את השני בנוסח: "תיכתב בספר החיים ובספר הזכרון", ויש מוסיפים (בפרט ביום הכיפורים): "ובספר מחילה וסליחה וכפרה". לפי מנהגינו מוזכרת רק כתיבה ולא חתימה, וזה מתאים

"עטרת זקנים בני בנים ותפארת בנים אבותם"

זקני תימן באשקלון

מארי יוסף בן יחיא דהרי זכר צדיק וקדוש לברכה

הצעת הרבנות- בתקופה הראשונה שעבד ביובל גד באו אליו מהרבנות ומההסתדרות ואמרו לו שמע מארי יוסף, שמענו עליך, אנחנו רוצים להציע לך להיות רב העדה התימנית ותקבל משרד ושליח. אמר להם, עוד שבועיים אחזיר לכם תשובה. באו אליו, אמר להם: אני את הבגדים האלה לא מחליף. שאלו אותו מדוע? אמר להם: הרבנות של ארץ ישראל אינה מתאימה לי. אמרו לו: למה? אמר להם מכיון שסימנה מכ"ם. אמרו לו: מהו מכ"ם? אמר להם: מגבעת כרס מעיל. אמר להם: "אנא מא מעי לא מגבעת ולא כרס ולא מעיל, כלוני פי יובל גד בין אלחצץ..." (אני אין לי לא מגבעת ולא כרס ולא מעיל, הניחו לי להישאר ביובל גד בין החצץ). התנהגותו זו שיקפה את מידותיו וענוותו וכפי שהגדיר אותו בשתי מילים אחד שהכיר אותו מקרוב: "שפל רוח".

דרשותיו לציבור- מארי יוסף התפרסם כעילוי כבר בתימן. בכל מקום היו מבקשים ממנו לדרוש, בחתונות, בריתות ולהבדיל בבתי אבלים. כשהיה מתחיל לדבר השתררה דממה. הידע הגדול יחד עם הדברים שנאמרו בנעימות ובהומור, גרמו לאנשים להקשיב. כל מי ששמע אותו מספר על ההתפעלות מהיכולת שלו להרצות את הדברים בעל פה ממש מילה במילה. מספר אחד מהמבוגרים ששמע אותו דורש כבר בתימן: הייתי שומע אותו דורש פרק ממנורת המאור, והייתי משתומם. הייתי רץ במהירות הביתה, פותח את הפרק ועובר עליו וראיתי שלא החסיר אפילו מילה אחת. עוד הוא מספר: מארי יוסף היה בקי בכל, הייתי נדהם כשהיה מדבר לא רק מהידע אלא מצורת הדיבור וההסבר. היה משכמו ומעלה. מספר בנו עמוס שפעם הלך לדרוש בבית אבלים והיו שם מעט אנשים. הבן של הנפטר התרשם באופן מיוחד מדברי התורה שלו.

תולדותיו- מארי יוסף בן יחיא דהרי זצ"ל נולד סמוך לשנת התרע"ה בכפר מדאן במחוז חאשד שבתימן. אחריו נולד אחיו מארי סעיד דהרי. בעקבות מעשה שהיה נשבע אביהם מארי יחיא ששניהם יהיו תלמידי חכמים. כך מגיל צעיר הם ישבו לפני אביהם יומיום בחנות ולמדו תורה בהתמדה עד שצמחו להיות אילני רברבי. לאחר מספר שנים עבר מארי יוסף יחד עם הוריו לכפר סכייבאת (מארי סעיד נשאר בכפר מדאן) והתחתן עם אחותו של מארי חיים בחור. כבר בתימן נודע כתלמיד חכם גדול. היה מתמיד בתורה ויחד עם זאת עבד מעט שעות ביום כסנדלר. כמו כן היה מומחה גדול לגזיזת צאן, ופעם בשנה היה יוצא לגוזו צאן אצל הבדווים. מארי יוסף עלה לארץ ישראל בגיל 35 בערך, גר במעברה כשנה וחצי והיה מהראשונים שעברו לשיכון דרומי, אחר כך עבר לתקופה לקרית עקרון. סמוך לפטירתו חזר לאשקלון.

לימודו- כאמור, מארי יוסף למד תורה מאביו מארי יחיא. היה לו זכרון מיוחד. סייעתא דשמיא מיוחדת לזכרון הלימוד. העידו עליו שהיה לומד פעם או פעמיים וכאילו הכנסת למחשב. היה קורא הלכה פעם אחת, בעוד עשרים שנה תשאל אותו יגיד לך. לא היו לו הרבה ספרים, למד הרבה מבחוץ וכל מה שלמד קלט. מארי יוסף היה בקי גדול בכל מרחבי התורה, אך היתה לו חביבות מיוחדת לספר רבינו בחיי. ספר זה לא מש מתוך ידו. מארי יוסף היה מתמיד גדול. בכל רגע פנוי היה פותח ספר. היה לומד במשך כל שעות היום. גם בשעה שהיה עובד לא הניח את לימודו והתקיים בו מאמר חז"ל: "עשה תורתך קבע ומלאכתך עראי". העידו עליו שכשהיה עובד ב"יובל גד" היה לו חדר קטן עם ספרים ותוך כדי שהיה מפקח על המשאיות היה לומד. מנהל העבודה ביובל גד העריך אותו וכיבד אותו מאוד. מינה אותו לשבת בבוטקה ולהיות אחראי על העלאת האבנים על המסוע. הוא היה משגיח וכשנגמר היה מרים טלפון שהמשאית תשפוך אבנים מחדש. המנהל אהב לשמוע אותו לומד. הוא לא היה דתי אך העריך מאוד את תורתו וחכמתו. עובדים אחרים התלוננו: "תגיד לנו משה טרון, למה דהרי יושב שמה?". אמר להם, כשאתם תהיו מארי יוסף גם אני אתן לכם עבודה כזאת".

בינתיים הגיעו עוד רבנים והתאסף ציבור גדול, והוא ביקש ממנו והפציר בו שידרוש שוב, כי רוב הציבור לא שמע אותו, מארי יוסף סירב כי היה בעיניו כבר מיותר. מארי יוסף גם היה מקפיד שלא להאריך. כל דרשה היתה נמשכת כ-10-12 דקות ולא יותר כדי לא להטריח על הציבור.

הליכותיו ואישיותו- כאמור לעיל היה עניו ושפל רוח. מספרת בתו שהיה שנים שוחט בחינם. היו מנסים להכניס לו כסף ואף פעם לא הסכים. מאז שהיה צעיר לימים העריכו אותו בגלל תורתו. בבית הכנסת בסכייבא לא היו נותנים לאף אחד להתפלל מוסף של ראש השנה מלבדו, אף על פי שהיה צעיר והיו מבוגרים ממנו. הגויים בכפר היו מכבדים אותו בגלל תורתו וחכמתו. מארי יוסף היה מאוד אהוב על הבריות, ובתקופה שהיה בקרית עקרון, היה אהוב מאוד על הרב עובדיה יעב"ץ זצ"ל (רבה של קרית עקרון) ועל אחיו מארי חבקוק יעב"ץ מראש העין. היה חברותי מאוד, לא נתן לזולת הרגשה של "אני ואני", אלא התנהג כאדם פשוט. על חכמתו מספר הנכד בועז: מספרים שפעם נפגש עם פרופסור מלומד, שאמר לו שהוא כופר. לא מאמין במציאות הבורא. אותו פרופסור הסביר למארי יוסף: אני מאמין רק במה שאני רואה, אני רואה כוס אני מאמין שזה קיים. מארי יוסף ענה לו מיד בפשיטות: "אין לך שכל". הרי אתה לא רואה אותו. אותו פרופסור שתק ולא ידע מה לענות לו.

מארי יוסף נפטר בכ"ח בכסלו התשנ"ט ונקבר בבית העלמין הישן באשקלון סמוך לאחיו מארי סעדיה דהרי זצ"ל.

אבקש מכל מי שיכול לעזור בתיעוד ואיסוף חומר על זקני תימן שיפנה אלי 0546758864

דברי תורה ומנהגים לחג הסוכות

זמן שמחתנו- זהירות מדאגה ויגון

חג הסוכות דורש הכנות מרובות. ארבעת המינים, סוכה. ההכנות ממלאות את כל הימים שבין כיפור לסוכות. הדבר מביא לעיתים קרובות למתחים בתוך המשפחה שיכולים חס ושלום להגיע למקומות לא טובים, והרי חג הסוכות הוא "זמן שמחתנו"! כתב על כך המהרי"ץ: "ליל התקדש חג הסוכות צדיקים ישמחו ויעלצו לפני אלהים וישישו בשמחה כי זה הרגל זמן שמחה לכל הוא ועל כן תתעורר השמחה למעלה וראוי להרחיק מעליו כל מיני דאגה ויגון, אפילו כל דהו, ורבים נכוו בגחלת זאת ולא חששו ומרעה אל רעה יצאו כל ימות השנה רחמנא ליצולן".

מנהג קירוי ההלל

מנהגינו ידוע לקרוא הלל בקירוי. בכל יום שבו גומרים את ההלל שליח ציבור מקרה חצי פסוק וכולם עונים אחריו הללויה. בפרט מקפידים על כך בחג הסוכות. יסוד מנהג זה נזכר בגמרא סוכה וברמב"ם. אמנם צריך לשים לב שכל אחד יצא ידי

חובת קריאת ההלל ולכן עלינו להקפיד:

א. לא לדבר באמצע- העובדה שעונים הללויה יכולה לגרום אחריה דיבורים בין הללויה להללויה. צריך לתת את הדעת על כך שאסור לדבר באמצע.

ב. שליח הציבור צריך להתנהל במיתון- מצד אחד אין להטריח את הציבור בקריאה מסולסלת מדאי וארוכה, אך מצד שני חובה על השליח ציבור להמתין עד שהציבור יסיימו את הניגון של כל הללויה ורק אז להמשיך. אם שליח ציבור ממחר ומתחיל את המשפט הבא תוך כדי נגינת הללויה של הציבור, הרי הציבור לא שומע חלק מההלל ויש חשש שאינו יוצא חובת קריאת ההלל.

ג. הציבור צריך לענות הללויה בזמן- על הציבור להמתין עד שעמע מפיו שליח הציבור את כל הפסוק ורק אחר כך יענו הללויה. מצוי מאוד שתוך כדי ששליח הציבור מנגן במילה האחרונה, חלק מהציבור כבר מתחיל את עניית הללויה, וכך יוצא שלא שומעים את המילה האחרונה.

לסיכום: עלינו להמשיך ולאחוז במנהג יפה זה ויחד עם זאת להקפיד לעשות זאת בצורה נכונה כדי לצאת ידי חובה.

נענוע הלולב- "שענון"

ידוע מנהגינו ל"שענון" בזמן אמירת פסוקי ההלל בפסוקים: "הודו לה' כי טוב...", "אנא ה' הושיעא נא" ו"הודו לה' כי טוב...". הסדר הנכון הוא ששליח הציבור אומר את הפסוק לבדו ומשענון לבדו וכל הציבור עומד בשתיקה. כששליח ציבור מסיים חוזרים הציבור על הפסוק ותוך כדי זה משעננים. (ורק כשצריך להשאיל לחבירו את לולבו, נוהגים שבעל הלולב משענון ראשון יחד עם השליח ציבור ואז נותן לחבירו לשענון יחד עם הציבור). כתבתי כל זאת כי בזמן האחרון יש בחלק מבתי הכנסת מבוכה בעניין זה וחלק מהציבור משעננים יחד עם שליח הציבור בניגוד למה שנהגו הראשונים.

ביאור מילים קשות בפיוט "מפי אל"

בפזמון "מפי אל" יש מספר מילים קשות ונביא ביאורם על פי ה"ענף חיים" ור' שמעון צאלח:

"ורשכי"- מרגלית או מצנפת או רמוני זהב

"ואלי"- מי שיש בידו יכולת לעשות דבר מה

"מרונא"- מלשון מטרונא (אשה חשובה ונכבדת).

פסרכת תלכו לישני רבות ואוצרית סופית,

יש וארצי.

לפירוש של הגאון מוילנא. במוצאי יום הכיפורים נוהגים לברך: "תבושרו במחילה וסליחה וכפרה". בסידור תורת אבות שחיבר הרב נתנאל אלשיך יצ"ו, מובא שיש נוהגים כבר בהוצאת ספר תורה שני של יום הכיפורים, שהחזן מברך: "תבושרו במחילה וסליחה וכפרה".

חסד ה'

מהדברים הנו"ל למדנו, שכל אחד באשר הוא, גם אם נכתב לחובה בראש השנה, יש לו אפשרות לקרוע גזר דינו ולהפכו לטובה. מזה אנו רואים גודל חסדו וחיבתו של הקב"ה לברואיו, שהוא קבע שדווקא בזמן שהוא דן אותנו, הוא גם קרוב אלינו כדי שנוכל לשוב אליו, ולהתפלל שיחתמונו לחיים טובים ולשלום, וכך מבואר בגמרא ראש השנה יח ובגמרא יבמות מט שעל ימים אלו נאמר: דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב", והנה לכל אחד יש הזדמנות גורלית לתקן את מצבו.

מעשה שהיה

כדי להמחיש זאת נביא סיפור ששמעתי מהרב ברוך רוזנבלום שליט"א בשם הגאון ר' ישראל פישר: בזמן השואה, נסיך אנגליה הצליח בקשריו להציל כמה מאות ילדים יהודים ולהכניסם תחת חסותו. יום אחד הוא החליט לצאת אליהם בכרכרה כדי לראותם. כל הילדים יצאו לקראתו והריעו לו עם שלטים של תודה והלל על שהציל את חייהם. תוך כדי שהוא עובר קפץ אחד הילדים ונתלה על הכרכרה של הנסיך. מיד הכרכרה נעצרה, והנסיך שהיה רחום, שאל את הילד לרצונו. הילד אמר לו שהוא באמת מודה לו שהצילו מהנאצים הארורים, אבל חייו אינם חיים כי הוא לבדו ללא שום קשר למשפחתו. נכמרו רחמיו של הנסיך, הוא ציוה להוציא פינקס ורשם את כל השמות של בני משפחתו, והמשיך בדרכו. הנסיך שלח אחר בני המשפחה, ותוך מספר ימים כולם הגיעו והמשפחה התאחדה והיתה שמחה גדולה מאוד. מי גרם להם כל זאת? ההשתדלות של הילד שבכך שיפר את מצבו לאין ערוך. מכאן נלמד קל וחומר לעצמינו, שהקב"ה כעת קרוב ומצוי, וכל אחד יכול לפעול לזכות ולשוב לה'.

נסיים בברכה שהקב"ה ברחמיו הרבים יכתבונו אנו ובני בתינו בספר החיים והזכרון לשנה טובה ומתוקה, אמן כן יהי רצון!

יוסף פישר

מעשיו של צדיק מתפרסמים בסוף

"ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל"
"כבוד גדול כיבדו הקב"ה למשה רבינו עליו השלום, ופירסם שבחו ומעשיו הטובים בשעת פטירתו לגן עדן לעיני כל ישראל, לפי שזכה וזיכה את ישראל, שנאמר בו צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל, אשריו ואשרי חלקו וזכותו תעמוד לנו לעד אמן כן יהי רצון, ולמדנו מכאן שאין מתפרסמין מעשיו הטובים של אדם ושבתו אלא בסוף, כמו שנאמר סוף דבר הכל נשמע וגו', וכן הוא אומר טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו, ואשריו הזוכה לכך דנאמר בו אשריך וטוב לך, אשריך בעולם הזה, וטוב לך לעולם הבא"
(מתוך דבריו של מארי חיים כסאר זצ"ל בספרו "קיק המזבח" עמוד קנ"א)

עלון זה נתרם על ידי משפחות שמואל יצ"ו לעילוי זשמת:

דודו דוד עזרן בן בתיה ז"ל

יעקב בן שרה אליהו ז"ל

יחזקאל בן יפה מנשה ז"ל

תנצב"ה